

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування

(назва магістерської програми)
на тему: «**Фінансова децентралізація в Україні: сучасний стан та
перспективи подальшого поглиблення**»

Виконавець:

студент факультету фінансів та
банківської справи
Неїжпапа Леонід Олексійович _____

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, доцент
Волохова Ірина Семенівна _____

АНОТАЦІЯ

Неїжпапа Л.О. «Фінансова децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи подальшого поглиблення».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності « » за магістерською програмою професійного за спрямування « _____ »

Одеський національний економічний університет
Одеса, 2020.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес фінансової децентралізації в Україні

У роботі розглядаються теоретичні аспекти сутності, форми, методів, переваг та недоліків фінансової децентралізації.

Проаналізовано методичні засади дослідження ступеня фінансової децентралізації, фінансові результати реформи децентралізації, проблеми і протиріччя формування бюджетів територіальних громад.

Також зроблений аналіз світового досвіду формування місцевих бюджетів.

Запропоновано зміну правових основ і розширення фінансового забезпечення місцевого самоврядування шляхом поглиблення реформи фінансової децентралізації. Також окреслені можливі напрямки підвищення ефективності функціонування місцевих бюджетів

Ключові слова. Децентралізація, фінансова децентралізація, поглиблення фінансової децентралізації

ANNOTATION

Neizhpapa L. "Financial decentralization in Ukraine: current status and prospects for further deepening"

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty

«_» under the master's program

(code and name of the specialty)

«_____».

Odessa National Economics University.

Odesa, 2020.

This thesis consists of three chapters. Object of study – the process of financial decentralization in Ukraine.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of essence, forms, methods, advantages and disadvantages of financial decentralization.

The methodical bases of research of degree of financial decentralization, financial results of reform of decentralization, problems and contradictions of formation of budgets of territorial communities are analyzed.

The analysis of world experience of formation of local budgets is also made.

It is proposed to change the legal framework and expand the financial support of local self-government by deepening the reform of financial decentralization. Possible ways to increase the efficiency of local budgets are also outlined.

Keywords: . Decentralization, financial decentralization, deepening of financial decentralization

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	8
1.1 Сутність та форми децентралізації.....	8
1.2 Методи фінансової децентралізації.....	13
1.3 Преваги та недоліки проведення фінансової децентралізації.....	15
РОЗДІЛ 2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	22
2.1 Методичні засади дослідження ступеня фінансової децентралізації.....	22
2.2 Аналіз фінансових результатів реформи децентралізації	25
2.3 Проблеми і протиріччя формування бюджетів територіальних громад ...	33
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЧЕРЕЗ ПОГЛИБЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	46
3.1 Світовий досвід формування місцевих бюджетів	46
3.2. Зміна правових основ і розширення фінансового забезпечення місцевого самоврядування шляхом поглиблення реформи	55
3.3 Можливі напрямки підвищення ефективності функціонування місцевих бюджетів	60
ВИСНОВОК	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування місцевого самоврядування виявилось одним із найбільш складних і суперечливих завдань становлення сучасної державності в Україні. Для ефективного розв'язання питань місцевого значення потрібне забезпечення єдності державної влади з одночасною самостійністю територіальних громад, тому фінансова децентралізація як частина державної політики щодо регіонального розвитку територій є однією з першочергових реформ в Україні.

Фінансова децентралізація – це шлях до незалежності місцевих бюджетів, які в повній мірі задовольняли б виконання функцій та повноважень місцевих органів влади. Тому фінансова децентралізація є вагомим важелем в утвердженні їх як самостійних і фінансово незалежних суб'єктів економіки країни.

Дослідженню проблем фінансової децентралізації, а також зміцненню фінансової бази органів місцевого самоврядування присвятили свої праці, такі вчені як Ч. Тібу, У. Оутс, І. Волохова, А. Гальчинський, А. Ткачук, Д. Нехайчук Л. Новаковський, В. Андрущенко, О. Кириленко, Л. Якобсон, Ю. Глущенко та інші. Враховуючи значні наукові досягнення вітчизняних вчених, питання щодо фінансової децентралізації на сьогоднішній день залишаються дуже актуальними.

Децентралізація влади допомагає поступово та ефективно вирішувати місцеві проблеми на місцях, через розширення та зміцнення повноважень органів місцевого самоврядування з необхідними для їх виконання ресурсами.

Селищні, сільські, міські ради та їх виконавчі органи повинні мати значні права й достатньо фінансових ресурсів, щоб бути спроможними вирішувати усі місцеві питання і нести за це відповідальність. Тому особливої актуальності набуває питання реалізації ефективності фінансової децентралізації.

Мета дослідження – дослідити результати процесу фінансової децентралізації в Україні станом на початок 2020 року та визначити напрями удосконалення та поглиблення реформи.

Завдання дослідження, що необхідні для досягнення мети дослідження:

- Визначити сутність та форми децентралізації;
- Описати методи фінансової децентралізації;
- Виявити переваги та недоліки проведення фінансової децентралізації;
- Описати методологічні засади дослідження ступеня фінансової децентралізації;
- Проаналізувати фінансові результати реформи децентралізації;
- Здійснити аналіз проблем і протиріч формування бюджетів територіальних громад;
- Порівняти процес децентралізації в Україні зі світовим досвідом фінансової децентралізації;
- Описати зміну правових основ і розширення фінансового забезпечення місцевого самоврядування шляхом поглиблення реформи;
- Виявити можливі напрями підвищення ефективності функціонування місцевих бюджетів.

Об'єкт дослідження – процес фінансової децентралізації в Україні.

Предмет дослідження - фінансові відносини, що виникають в умовах децентралізації фінансових ресурсів.

Методи дослідження: узагальнення та теоретичного порівняння, коефіцієнтний, структурно-логічний, аналітичний, а також системний аналіз.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є законодавчі та нормативно-правові акти з питань децентралізації, статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали Державної казначейської служби України, Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації, а також наукові дослідження і публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, електронні ресурси світової мережі Internet.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в кваліфікаційній роботі положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення. Розроблені в кваліфікаційній роботі положення можуть бути впроваджені та використані органами державної влади при вирішенні проблем удосконалення організаційно-правового механізму фінансової децентралізації в розрізі можливостей її поглиблення.

Структура випускної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 72 сторіки друкованого тексту, містить 3 таблиці, 19 рисунків. Список використаних джерел нараховує 50 найменувань та займає 6 сторінок.

ВИСНОВОК

Реформа децентралізації розпочалася у 2014 році, що передбачала в загальному розумінні передачу фінансових ресурсів та повноважень від вищих органів управління до нижчих, і таким чином у 2020 році дійшла до того що сформовано 24 обласних перспективних плани, що передбачають формування 1450 громад. 25 жовтня відбулись перші місцеві вибори в новосформованих громадах. Змінено і кількість районів по Україні, в розрахунку 3-5 на область, для ефективного державного управління на території, котрим залишать мінімум повноважень. У роботі визначена мета децентралізації, її види за розподілом функцій.

Процес децентралізації – це рівень нових можливостей, коли люди, що мешкають в селі/селищі самостійно обирають довірену особу, яка зацікавлена в покращенні умов життя на власній території. Місцеві мешканці тепер являються модераторами життя. Вирішити пріоритетну зону вкладення самостійно, адже саме на місцях її видно найкраще.

У результаті фінансової децентралізації об'єднані територіальні громади отримали значні додаткові ресурси для свого розвитку.

Децентралізація дає можливість місцевим громадам та регіонам отримати більше впливу на свій розвиток та благополуччя населення.

Сьогодні об'єднані територіальні громади мають значно більше власних ресурсів та мають можливість долучитись до отримання коштів з державного фонду регіонального розвитку.

У роботі було розглянуто різні підходи до розуміння децентралізації, але всі вони зводяться до одного поняття, що це передача повноважень. Виділяють

різні типи децентралізації, такі як фінансова, політична, адміністративна, які взаємодоповнюють одне одного. Найрозповсюдженішою є фінансова, яка передбачає розподіл повноважень та коштів, що необхідні для їх виконання. Визначено, що законодавча база, цілком вже створила достойний рівень, а в ході процесу буде модернізуватися та вдосконалюватися.

Визначені методи фінансової децентралізації, основні з них – дедеконцентрація, деволуція, делегування та дивестиція. Серед зазначених форм децентралізації найслабкішою вважається деконцентрація, яка найчастіше застосовується в унітарних державах. Делегування – вважається найбільш довершеною моделлю децентралізації, оскільки передбачає передачу важливої частини державних повноважень до виключної компетенції місцевих органів самоврядування. Фінансова деволуція характеризується тим, що органи центральної державної влади передають частину своїх функцій та повноважень органам регіонального та місцевого самоврядування, які їх автономно виконують.

У роботі проаналізовано переваги та недоліки проведення фінансової децентралізації. До переваг фінансової децентралізації відносять фінансову самостійність територіальних громад в забезпеченні своїх жителів суспільними благами, створення умов для кращого забезпечення потреб місцевого населення, зростання відповідальності місцевих органів влади перед населенням відповідних адміністративно-територіальних одиниць та інші. Недоліками фінансової децентралізації є ускладнення процесу перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет та управління бюджетним процесом в цілому, складність узгодження локальних потреб територіальних громад із макроекономічними потребами країни, виникнення регіональних фіскальних розбіжностей, зниження централізованого бюджетного контролю над формуванням та ефективним розподілом бюджетних ресурсів та інші.

Також проведений аналіз фінансових результатів реформи децентралізації. Зроблені висновки про ефективність реформи фінансової децентралізації в порівнянні зі старою системою функціонування місцевих бюджетів.

Виявлені проблеми і протиріччя формування бюджетів територіальних громад. Відмічено, що істотною проблемою є значна залежність місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад від дотацій. Окреслено й інші проблеми функціонування бюджетів, зокрема, проблеми, пов'язані з чинним законодавством.

Проаналізовано світовий досвід формування місцевих бюджетів. Визначено, що в більшості європейських країн місцеві бюджети є більш самостійними, але є й приклади бюджетів, що залежать від дотацій.

Запропоновано варіанти зміни правових основ та розширення фінансового забезпечення місцевого самоврядування шляхом поглиблення реформи. Описані необхідні зміни до чинного законодавства та необхідні дії щодо розширення джерел доходів місцевих бюджетів.

Окреслені напрямки підвищення ефективності функціонування місцевих бюджетів. Запропоновані дії щодо збільшення дохідної спроможності бюджетів, збільшення ефективності управління видатками, інші напрями.

Отже, проведений нами аналіз довів, що реформа децентралізації позитивно впливає на місцеві бюджети, стимулює громади до ефективності надання суспільних послуг та прискорює процес економічного зростання. Також зроблений висновок про необхідність продовження та поглиблення реформи.

Отримані результати проведення аналізу можуть використовуватися апаратом місцевих рад у працях при аналізі результативності процесу децентралізації та власного визначення фінансової стійкості громад. Наведені

проблеми та шляхи їх вирішення можуть бути використані при розробці проектів поглиблення реформи децентралізації в майбутньому. Запропоновані рекомендації можуть застосовуватися для територіальних громад в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слухай С.В. Міжурядові трансферти: теорія і практика: монографія. – К.: Аграр Медіа Груп, 2013. – 422 с.
2. Державне управління і менеджмент: навч. посібник у таблицях і схемах / [Г.С. Одинцова, Г.І. Мостовий, О.Ю. Амосов та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., Г.С. Одінцової]. – Х.: ХарПІУАДУ, 2002. – 492 с.
3. Gibson, J. Ivancevich J. and Donnelly, J. (1991), Organization: Behavior, Structure, Processes, 7th ed., Homewood, Irwin, USA. – P. 507.
4. Гнидюк І. В. Децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / І. В. Гнидюк, Ю. І. Гороховська. // "Молодий вчений". – 2015. – №5. – С. 108–111.
5. Бориславська О. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін. // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.
6. ХЗ вернг
7. Юридична енциклопедія: В 6 т. / [ред. кол.: Ю.С. Шемчушенко та ін.] – К.: «Укр. енцикл.» – Т. 2: Д-Й. – 1999. – 744 с.
8. Лелеченко А.П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико-методологічний аналіз : дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01/ А.П. Лелеченко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2006. – 194 с.
9. Litvack, J. (2004), What is Decentralization? World Bank, Decentralization Thematic Team, [Online], available at: http://www.ciesin.Org/decentralization/English/General/Different_forms.html on 22.11.2004

10. Линьов К.О. Централізація, децентралізація та нелінійність у державному управлінні: автореф. дис. кандидата наук з державного управління: 25.00.01. / К.О. Линьов – Нац. академ. держ. упр. при През. Укр. – К., 2001. – 20 с.
11. Лелеченко А.П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К., – 2017. – 110 с.
12. Маслов А.О., Гладковська А.Т. Сутність, типи, форми, можливості і загрози децентралізації // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», 2019 [Електронний ресурс], Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua
13. World Bank, (2001), Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia, pp. 3–11.
14. Сметанін Р.В. Управління процесом децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування / Р.В. Сметанін // дис. ... к. держ. упр.: спец. 25.00.04 / Р.В. Сметанін. – Д.: Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України, 2010. – 177 с.
15. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. – К.: ОНЕУ, 2014. – 462 с.
16. Розенбаум А. Демократія, урядування, децентралізація [Електронний ресурс] / А. Розенбаум. – Режим доступу : [//http://www.pdp.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=953:173-a5-&catid=46:i--&Itemid=122](http://www.pdp.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=953:173-a5-&catid=46:i--&Itemid=122)

17. Патицька Х.О. Фінансова децентралізація як основа формування самодостатніх територіальних громад. Ефективна економіка 2015. №10.
18. Проект з регіонального врядування та розвитку України «Фіскальна децентралізація в Україні: поточний стан та необхідність реформ» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rdg.org.ua/resources/publications_list/Fiscal_decentralization_in_Ukraine_UKR.pdf
19. Веб-портал «Децентралізація дає можливості» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/>
20. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації в Україні, ЛНУ ім. Івана Франка, 2019.
21. Шibaєва Н.В., Бабан Т.О. Складові процесу децентралізації в Україні // Економічні науки. № 171. 2016. С. 205-2016.
22. *Finanse publiczne a prawo finansowe. Wyd. 2 / С. Kosikowski, Е. Ruśkowski (red.). Warszawa: Dom wydawniczy ABC, 2006. S. 163.*
23. Безчасний Л. К. Про методологію пізнання і управління процесом економічного розвитку // Актуальні проблеми економіки. 2001. № 3-4. С. 2-9.
24. Фурдичко Л.Є. Децентралізація: фінансова незалежність місцевих бюджетів України // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Вип. 5 (115). С. 39-42.
25. Волохова І. С. Податкова децентралізація та методологія визначення її ступеня. Вісник соціально-економічних досліджень. 2012. Вип. 3 (2). С. 144–150.
26. Апатов Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів // Економіка регіонів. 2010. № 4. С. 15-22.

- 27.Вахович І.М., Камінська І.М. Резерви нарощування фінансової спроможності регіонів України // Актуальні проблеми економіки. 2010. № 3
- 28.Цимбалюк Ірина Фінансова децентралізація в Україні: відповідність видатків місцевих бюджетів їх фінансовому забезпеченню // Економічний часопис Східноєвропейського університету імені Лесі Українки, РОЗДІЛ V. Гроші, фінанси та кредит, 2018
- 29.Результати фінансової децентралізації – decentralization.gov.ua [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/10670>
- 30.Наталенко Ніна Фінанси та бюджет об'єднаної громади // ІКЦ «Легальний статус», 2016
- 31.Руденко І.В. Система міжбюджетного вирівнюванні в умовах бюджетної децентралізації //Ефективна економіка №10, м. Київ, 2018
- 32.Розрахунки Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації щодо спроможності об'єднаних територіальних громад Одеської області.
- 33.Статистичні дані Департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації щодо місцевих бюджетів 91 ОТГ області.
- 34.Зубріліна В.В. Фінансово-бюджетна децентралізація: оцінка рівня та напрями розширення // Економічний простір :збірник наук. праць. №91. – Дніпропетровськ: ПДАБА: 2014.
- 35.Міністерство фінансів України. // Офіційний веб-портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.minfin.gov.ua/](http://www.minfin.gov.ua/)
- 36.Онищенко С.В. Бюджетна децентралізація: особливості запровадження, проблеми та перспективи // Фінанси, облік, банки №1 (21), 2016.
- 37.Анимица Е.Г.,Тертышный А.Т. Основы местного самоуправления. / Е.Г. Анишица, А.Т. Тертышный. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 208с.

- 38.Голдобіна Ю.В., Хохлов М.П. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів // Економіка, фінанси, право, 12/2'2017
- 39.Вишневський В.П., Чекіна В.Д. Оподаткування нерухомості: теорія та зарубіжний досвід / В.П. Вишневський, В.Д. Чекіна // Фінанси України. – 2007. – №11.
- 40.Туманская Ю.В. Анализ зарубежной практики формирования доходов местных бюджетов / Ю.В. Туманская // Дайджест-финансы. – 2004.
- 41.Бюджетный процесс в зарубежных государствах / [отв. ред.И.Г. Тимошенко]. – М., 1996.
- 42.Третяк Д.Д. Місцеві бюджети у фінансовому забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів України. – Київ: Б.в., 2012
- 43.Слухай С.В., Гончаренко О.В. Зарубіжний досвід організації місцевих фінансів / С.В. Слухай, О.В. Гончаренко // Фінанси України. – 2006.
- 44.Пруднікова Л.О. Досвід подолання соціально-економічних диспропорцій розвитку регіонів зарубіжних країн / Л.О. Пруднікова // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 3 (21).
- 45.Кузькін Є.Ю. Зарубіжний досвід фіскальної децентралізації: проблеми та шляхи розв'язання / Є.Ю. Кузькін, Я.В. Котляревський, О.В. Шишко // Фінанси України.– 2015.
- 46.Аналіз та оцінка реалізації бюджетної децентралізації в Україні. Аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/2242/>
- 47.Гладченко Лідія, Тимченко Олена, Державний фінансовий аудит об'єднаних територіальних громад – Ключові проблеми та шляхи їх вирішення // U-LEAD з Європою, Київ. – 2019.
- 48.Веб-портал «Open Budget» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/>

- 49.Сергеев С.А., Адміністративно-територіальний устрій, фіскальний федералізм і питання економічного розвитку в країнах ЄС: досвід аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mirec.mgimo.ru/upload/ckeditor/files/administrativno-territorialnoe-ustrojstvo-fiskalnyj-federalizm-i-voprosy-ehkonomicheskogo-razvitiya-v-stranah-es.pdf>
- 50.OECD Better Life Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/ru/countries/norway-ru/>